

Я-КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

УДК 159.923.2

Нагорняк Юрій Васильович,
студент спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. Публікація присвячена теоретичному дослідженню феномену Я-концепції особистості та його структури.

Ключові слова. Особистість, Я-концепція, Я-образ, ідентичність, самість, самосвідомість, самооцінка.

Постановка проблеми. На сьогодні існує широке різноманіття підходів до визначення «Я-Концепції» особистості, та опису її складових. Кожна наукова школа психології має власний погляд на структуру особистості та висвітлює певні аспекти цього феномену. Разом з тим, актуальним на сьогодні завданням є систематизація та цілісний теоретичний аналіз поняття Я-концепції. Даний феномен потребує особливої уваги ще й з огляду на те, що Я-концепція виступає ядром особистості, яке має істотний вплив на інші психічні явища та визначає спосіб взаємодії людини з навколишнім світом в цілому.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. В своїй публікації Фурман О. Є. розглядає розвиток Я-концепції в контексті онтогенезу людської особистості, звертає увагу на соціальні чинники її формування та пропонує авторську модель Я-концепції (Фурман, 2018). Кіреєва У. В. визначає Я-концепцію як центральне психоутворення самосвідомості особистості, що формується як під дією як зовнішніх соціальних, так і внутрішніх, психодуховних умов (Кіреєва, 2010). Католик Г. В. розглядає Я-концепцію особистості в онтогенетичному ракурсі як сукупність інтерналізованих часток різних інтерперсональних взаємодій, що екстерналізуються у вигляді взаємодій з іншими та

становлять зміст її самопрезентацій. (Католик, 2021). Існують й інші погляди на Я-концепцію, які потребують більш ґрунтовного теоретичного аналізу.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз та узагальнення теоретичних підходів до визначення феномену Я-концепції особистості.

Завдання статті.

- 1) Провести аналіз поняття «Я-концепція особистості»;
- 2) Уточнити її структурні складові.

Методи дослідження. Дослідження проведено шляхом теоретико-методологічного аналізу та узагальнення фундаментальних підходів до поняття в останніх наукових публікаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В своїх дослідження Я-концепції В. Джеймс виділяє усвідомлюючу та емпіричну частини Его особистості. Емпірична частина (Я-об'єкт), в свою чергу, є сукупністю матеріальної, соціальної та духовної складових, що формують унікальний образ уявлення про себе як про особистість. В. Джеймс запропонував формулу оцінки особистістю самої себе, що виражається в порівнянні досягнутих успіхів з рівнем домагань. (Джеймс, В.,1991).

Представник психоаналітичної школи Х. Кохут розглядає поняття самості як відчуття власної ідентичності, що являє серцевину особистості. Таке визначення в певній мірі співвідноситься з поняттям Я-концепції. Х. Кохут дійшов висновку, що дитина пізнає своє «Я» за допомогою інших людей з найближчого оточення (Я-об'єкти) за посередництва механізмів віддзеркалення та ідеалізації. Формування особистості відбувається завдяки емпатичним реакціям відзеркалюючого Я-об'єкта, які заохочують немовля відчувати свою значущість, досконалість та демонструвати себе, а також, дозволяють йому сформувати інтерналізований батьківський образ з яким він захоче злитися (Кохут, Х., 2021).

К. Роджерс розглядає поняття «Я» як динамічний процес, систему що постійно змінюється. Я-концепція за К. Роджерсом – це сприйняття і

розуміння людиною самої себе, що базується на досвіді минулого, теперішніх подіях та планах на майбутнє. К. Роджерс вводить поняття «ідеального Я» - образу, якому особистість хотіла б відповідати. Відмінності між реальним та ідеальним Я-образом спричиняють відчуття незадоволеності та психологічний дискомфорт. Він виділяє складові Я-концепції: Я-ставлення, Я-вчинок, Я-фізичне, Я-духовне та наголошує на інтегративних мотивах особистості, обґрунтовує тенденцію до самоактуалізації. За К. Роджерсом повноцінно функціонуюча особистість повністю усвідомлює своє реальне «Я», а емпатичне розуміння почуттів та досвіду інших є необхідною складовою розвитку та корекції «Я-концепції» (Роджерс, К., 1994)

Відповідно Р. Бернсу «Я-концепція» являє собою систему, що включає як уявлення індивіда про себе, так і власну оцінку цих уявлень. Це дає можливість розглядати Я-концепцію як сукупність, установок спрямованих на самого себе, що включають: когнітивну складову (переконання, уявлення про себе, образ Я), емоційно-оцінкову складову (емоційне ставлення, афективна самооцінка переконань про себе) та поведінкову складову (поведінкові реакції, що викликаються образом Я та самооцінкою).

Р. Бернс притримується думки, що формування Я-концепції відбувається в процесі взаємодії між людьми, та вказує на роль соціальних стандартів, сімейних, групових та загальнокультурних цінностей (Бернс, Р. 1986)

О. Гуменюк визначає Я-концепцію як сукупність усіх уявлень індивіда про себе, що містить переконання, оцінки, тенденції поведінки та різні форми самоспричинення (саморух, саморегуляція, самопізнання, самоствердження, самоактуалізація) та виділяє її складові: когнітивну, емоційно-оцінкову, вчинково-креативну і спонтанно-духовну. Я-концепція є стрижневим утворенням онтогенетичного розвитку людини і характеризує не тільки систему самосприйняття, а й потенційного діяння,

вчинкового проживання і творення довкілля та власного Я (Гуменюк, О., 2004).

Засновник методу позитивної психотерапії Н. Пезешкіан приводить чотири форми пропрацювання конфліктів та розподілу психічної енергії особистості. До її складу входять сфери, що відповідають вимірам здатності особистості до пізнання:

- 1) сфера тіла, тобто фізичного існування людини;
- 2) сфера діяльності, досягнень, успіху;
- 3) сфера контактів – соціальної, міжособистісної взаємодії;
- 4) сфера духовності - фантазії, вірування, екзистенційні сенси

(Пезешкіан, Н., 1996). Через призму даного підходу Я-концепцію можна інтерпретувати як взаємопов'язану систему сприйняття особистістю себе в кожній із сфер та виокремити: Я-фізичне, Я-дієве, Я-соціальне та Я-духовне.

Висновки. Я-концепція особистості є комплексним, багатофакторним, конструктором психіки, інтегруючим ядром особистості, що містить сукупність її свідомих та несвідомих сенсорних, чуттєвих та когнітивних уявлень про саму себе в усіх проявах існування. Я-концепція закладається в ранньому дитинстві та динамічно змінюється впродовж усього життя як в результаті взаємодії психіки людини з середовищем, так і завдяки інтрапсихічним механізмам самосвідомості. Отримане визначення феномену може бути корисним для розробки практичних методів формування позитивної Я-концепції особистості.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження передбачають побудову авторської моделі формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів, та визначення її якісних характеристик.

Список використаної літератури:

1. Фурман, О. (2018). Я-концепція як предмет багатоаспектного теоретизування. *Психологія і суспільство*, 38-67 [українською мовою]
2. Кірєєва, З. (2010). Теоретичні підходи до психологічного вивчення Я-концепції. *Психологія і суспільство*, 111-119 [українською мовою]
3. Католик, Г. (2021). Деякі особливості формування концепції Я в часопросторовому вимірі у час пандемії [українська мовою]
4. Джеймс, У. (1991). *Психологія. Педагогіка* [українська мовою]
5. Кохут, Х. (2021). *Восстановление самости*. Litres [російською мовою]
6. Роджерс, К. (1994). *О становлении личностью*. М. Прогресс [російською мовою].
7. Бернс, Р. (1986). *Развитие Я. концепции и воспитание*. М.: Прогресс [російською мовою].
8. Гуменюк, О. (2004). *Психологія Я-концепції*. Тернопіль: Економічна думка [українська мовою].
9. Пезешкиан, Н. (1996). *Психосоматика и позитивная психотерапия*. М. Медицина [російською мовою].

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ - ФАКТОР УСПІШНОГО САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923

Очеретна Марія Юріївна,

студентка спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. В статті визначено сутність поняття «емоційний інтелект» як необхідної особистісної якості, що забезпечує спроможність до впровадження змін, мотивування інших, налагодження командної роботи.